

Iryna Tsikul

Peculiarities of Legal Regulation of Gender Relations in Ukraine

The author analyzes the system of legal means of gender relations regulation in Ukraine. Today the basic legal act, which regulates problems of gender equality in Ukraine, the Law of Ukraine „On maintenance of the equal rights and possibilities of women and men" (2005) where a separate section is devoted to maintenance of the rights and possibilities of women in political sphere. The basic problem of the domestic legislation in gender sphere is pretentiousness of its positions. The majority of the general norms concerning inadmissibility of discrimination, equality of the rights and freedom, their protection and protection are not realized in practice. The main barrier the author sees absence of concrete legal mechanisms, direct sanctions and a significant amount of norms-principles. Improvement of such situation provides creation of the subject legislation focused on the decision of practical gender problems, detailed regulation of separate aspects of formation of gender equality, legislative definition of all spectrums of the rights and possibilities connected with gender equality.

Key words: gender equality, gender parity, discrimination, the legislative initiative, gender legislation, quota of gender.

© Петро Черник
(м. Львів)

4_1?id=&pf3511=18281; **11.** Проект Закону про внесення змін та доповнень до деяких законів України (щодо забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі) № 1232 від 13.12.2007. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31114; **12.** Проект Закону про внесення змін та доповнень до деяких законів України (щодо забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі). – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc2_5_1_J?ses=10007&num_s=2&num=1232&date1=13.12.2007&date2=&name_zp=&out_type=&id; **13.** Проект Закону про державні гарантії рівних прав і можливостей чоловіків і жінок № 4128 від 29.05.2001. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=6981; **14.** Проект Закону про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків № 2219 від 20.09.2002. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=13124; **15.** Проект Закону про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків № 6074 від 01.09.2004. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=18762.

УДК: 327

ГЕОПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

В статті аналізуються джерела геополітики як специфічної сфери знань теорії міжнародних відносин. Зроблено коротку історичну ретроспективу щодо розвитку геополітичних вчень та концепцій. Визначено основні закони, функції та категорії геополітики. Вивчено погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників стосовно геополітичного положення України. Змодельовано можливі сценарії розвитку геополітичної обстановки навколо нашої держави. Особливу увагу приділено важливості врахування геополітичного аналізу в процесі прийняття рішень щодо організації зовнішньополітичної діяльності держави.

Ключові слова: теорія міжнародних відносин, геополітичні концепції, геополітичний аналіз, геополітичне положення, функції геополітики.

Поява на політичній карті Європи суверенної України – помітна подія у розвитку сучасної міжнародної системи. Сьогодні Україна шукає своє місце у багаторівневій ієрархічній будові міжнародної системи – „універсальній”, тобто серед світових геополітичних центрів сили (США, Європа, Китай), які конкурують між собою та взаємодоповнюють один одного [14, с.74]. Можна стверджувати, що позиція України значно впливає на формування архітектури цієї системи не тільки на регіональному, але й на глобальному рівні. У цьому контексті важливі геополітичні концепції щодо дослідження розвитку взаємовідносин України

з державами світу, визначення її ролі і місця у геополітичному „балансі сил”. Ігнорування законів геополітики часто веде до перетворення слабших держав в об’єкт маніпуляції сильнішими, тобто до втрати національного суверенітету. Закони геополітики торкаються всіх держав без винятку, незалежно від їх статусу і місця у міжнародній системі. Із збільшенням спектру вибору зовнішньополітичних рішень збільшилась і відповідальність за їх правильність, що відповідає стратегічним національним інтересам. Виробити доцільний зовнішньополітичний курс неможливо без широкого геополітичного аналізу, законів функціонування і визначення особливостей міжнародної системи.

Геополітичні ідеї виникали разом із феноменом державної експансії й імперської держави. У широкому розумінні геополітичні ідеї реалізувалися в кінці ХІХ – початку ХХ ст., ставши вагомим надбанням загальної теорії міжнародних відносин. Тож, автор прагне виявити важливість даної наукової дисципліни для сьогодення, особливо в контексті становлення України. Адже світові процеси в минулого, значно модифікувались щодо низки політичних, економічних, соціальних, військово-стратегічних, науково-технічних, інформаційних, психологічних чинників, по-новому визначають логіку й ієрархію сучасних міжнародних взаємин. Праць по цій проблемі, доволі багато у вітчизняній і світовій науковій літературі. Поряд з „батьками геополітики”,

як Р.Челлен [21], Х.Маккіндер [27], К.Хаусхофер [26], цікаві праці З.Бжезінського [1; 2; 3], С.Гантінгтона [5], К.Плешакова [17], К.Гаджиева [4]. Їх аналіз дозволив автору згрупувати матеріал і зробити певні висновки. Дана наукова проблема лише започаткована в українській політичній школі, що й зумовило звернення до неї.

Першим виокремив геополітику як науку Ф.Ратцель (1844-1904), хоч сам цього терміну не вживав. Учений писав, що держави повинні вивчати географи. Він уперше розглянув державу за органістичним підходом, ввів поняття „життєвого простору”, його значення як політичної сили, необхідність територіальної експансії і вивів „закони експансії” [30, с.137]. Австрійський вчений Л.Гумплович (1838-1909) розвинув вчення про державні кордони, як функцію могутності держав, сформулював закони зовнішньої політики. Головним законом він вважав постійну боротьбу між сусідніми державами за прикордонну лінію [8, с.123]. Теоретичні основи геополітики як окремої науки сформулював Р.Челлен (1864-1922), поділяючи політичну науку на екополітику, демополітику, соціополітику, застосував термін „геополітика”, визначив її, як науку про державу, що є „географічним організмом”, порівняв її з чуттєво-розумовими здібностями людини [21, с. 310], розвинув органістичні погляди Ф.Ратцеля у дослідженні проблем гео-історичної долі Німеччини, як великої континентальної держави. Тоді ж з’явилась і сформувалась більшість геополітичних ідей і сама геополітика як наука.

Найвагоміший внесок у розвиток науки про геополітику зробив англієць Х.Маккіндер (1861-1947). У доповіді „Географічна вісь історії”, озвученій у 1904 р. у Королівському географічному клубі Лондона, він уперше висунув цілісну геополітичну концепцію. Найголовнішим законом геополітики він вважав геополітичний дуалізм, тобто боротьбу морської і сухопутної стихій. Заслуговує уваги система геополітичного районування Х.Маккіндера, за якою для сухопутної держави найвигіднішим є серединне, центральне положення щодо решти материка (світу). Із планетарної точки зору в центрі – Євразія, а в центрі Євразії, „Серце Землі” (Хартленд), найбільш сприятливий плацдарм для контролю над світом. „Хартленд” – ключова територія у межах Світового острова (Азія + Європа + Африка). Навколо „Хартленду” концентричними півколами розміщені „Внутрішній” і „Зовнішній півмісяць”. „Зовнішній півмісяць” – форпост морської цивілізації. „Внутрішній” – сухопутної. Окрім того, „Внутрішній півмісяць” – зона тиску між сухопутною і морською цивілізаціями. Х.Маккіндер вважав, що „Внутрішній півмісяць” – найбільш сприятлива зона для людської цивілізації, а ключовим моментом в ієрархії планетарного простору є виділення „Воріт Хартленду” з Європи у Сибір і навпаки.

Х.Маккіндер писав, що Чорне море, Балтика (Балто-Чорноморська дуга), Середній і Нижній

Дунай – стратегічне поле для світового панування. Він проголосив знамениту формулу геополітичного світового панування: „Той, хто контролює Східну Європу – домінує над „Хартлендом”; той, хто домінує над „Хартлендом” – домінує над „Світовим островом”; той, хто править „Світовим островом” – панує над світом” [27, с.120-121]. Зауважимо, що автор теорії „Хартленду” вказав на доцільність існування „Серединного поясу” держав між Гданськом і Константинополем, для поділу німецького і російського експансіонізмів. Саме у Східній Європі вчений проводить „геостратегічну вісь історії”.

Х.Маккіндер одним із перших сформулював поняття „Серединного океану” – „атлантичного простору єдності”, наголосив на тому, що запорука панування будь-якої морської цивілізації полягає в системі морських комунікацій. У цьому контексті слід згадати А.Мехена (1840-1914), який заклав підвалини морської геополітики та геостратегії. Практично всі його праці присвячені темі „Морської сили”. А.Мехен вважав, що „Морська сила” має опанувати морські шляхи і стратегічні пункти системи морських баз. Зокрема, він виділив критерії для визначення політичного статусу держави (суто з морської точки зору), обґрунтувавши, у глобальному сенсі, так звану „стратегію анаконди” по відношенню до сухопутної сили [15, с.155-157].

Велику наукову цінність мають геополітичні погляди й ідеї французького вченого П.Відаля де ля Бланша (1845-1918), який відкоригував жорсткий детермінізм, що втілювався у формі поняття геополітичного „посибілізму”. Він стверджував, що географічний фактор, визначає долі окремих народів, але провідна роль належить людині, здатній приймати рішення [31, с.230-235].

Варто відзначити і доробок Н.Спайкмена (1893-1943) в дослідженні позиції політичного реалізму. На думку вченого, зовнішню політику будь-якої держави варто розглядати виключно з позиції сили, а державний кордон та лінії розподілу вважав функцією могутності держав у конкретній ситуації. Боротьба за владу на міжнародній арені є боротьбою за географічний простір. Він розглядав геополітику як важливий інструмент конкретної міжнародної політики, аналітичний метод і систему формул, що дозволяють виробити найефективнішу зовнішньополітичну стратегію. Ключ до панування над світом – „Берегова зона” (Rimland). Вчений виводить свою формулу: „Той, хто контролює „Rimland”, домінує над Євразією; той, хто домінує над Євразією, тримає долю світу у своїх руках”. Однак, формула Спайкмена, на нашу думку, є лише модифікацією висновку з маккіндерівської концепції „Хартленду” [29, с.77].

Цікаві роботи німецького вченого К.Хаусхофера (1869-1946), автора геополітичної концепції „континенталізму”. Він вивів практичну геополітичну формулу „Континентального блоку” на осі „Берлін – Москва – Токіо” та т.зв. „Александрійську вісь” – „Ісландія – Александрія – Нова Зеландія”. Саме йому

і його учням геополітика завдячує перетворенням у міждисциплінарну науку, виходячи за межі суто мілітарних, політичних, дипломатичних тощо наук, звертаючись до ідеології і релігії, розвитку техніки і комунікацій, культурних, правових, психологічних питань тощо. Йому належить найбільш вдале визначення геополітики, як географічного розуму держави [26, с.200-210].

У Росії цим питанням займався П.Савіцький і „євразійство” загалом. Цікава концепція „місце розвитку” – своєрідний аналог „Rimland” – „географічного індивідууму”, де „євразійство” – російський варіант „континенталізму”, поєднання „сухопутних доль” Азії й Європи. Певне значення для геополітичної школи Росії мають роботи Г.Гаджієва, М.Нартова, К.Плешакова, О.Дугіна. Хоч більшість з них – модифікація і доповнення ідеї російського „євразійства”.

З 50-х рр. геополітикою займався А.де Северський (глобальна стратегія з погляду авіації) [24]; Дж.Слессор (доктрина ядерної геостратегії) [28]; К.Грей (геополітика супердержав) [25]; і С.Коен, що: завершив ревізію і вдосконалив ідеї Н.Спайкмена; звернув увагу на „смугу уламків”: Східну Європу, Близький Схід, Передню Азію і Центральну Америку; допрацював роль і ступінь впливу на вибір геостратегії держави чинників авіації й ядерної зброї; змодифікував геополітичну концепцію через уявлення про єдність простору, поділив простір на геостратегічні райони і геополітичні субрегіони [23, с.190-199].

Досить цікаві геополітичні концепції С.Гантінгтона і З.Бжезінського, які в сучасній „геополітичній моделі світу” значне місце відвели Україні. С.Гантінгтон, аналізуючи сучасний геополітичний розвиток взаємин держав (блоків, союзів), зводить його до протистояння останніх за цивілізаційними (культурними) ознаками і вважає, що конфронтації XXI ст. – це конфронтації найперше між різними людськими цивілізаціями; вважає, що геополітика України детермінується передусім зовнішніми чинниками, боротьбою за незалежність. У різні історичні періоди Україна мала незалежність, але більшість новітньої епохи була складовою політичного утворення під керівництвом Москви. 1654 р., – на думку вченого, – в українській історії сталася вирішальна подія, коли Богдан Хмельницький погодився присягнути на вірність царю в обмін на допомогу у боротьбі проти поляків. Аж до 1991 р., крім нетривалого періоду незалежної республіки між 1917-1920 рр., територія, сучасної України, перебувала під політичним контролем Москви [5, с.371-375].

Тож, Україна позначена роздвоєністю і має, на думку вченого, дві окремі субкультури. Лінія цивілізаційного розлому між Заходом і Сходом проходить через її осердя, і так було впродовж століть. Внаслідок цього розмежування взаємини між Україною та Росією могли б піти одним із трьох імовірних шляхів розвитку. На початку 1990-х найсерйозніші проблеми двох держав

викликали ядерна зброя, проблеми Криму, права росіян в Україні, Чорноморський флот і економічні відносини. Дехто передбачав навіть збройний конфлікт, через що деякі західні аналітики наполягали, що Захід має підтримати право України володіти ядерним арсеналом, щоб зупинити російську агресію. Друга більш вірогідна можливість полягає у тому, що Україна могла б розділитися по лінії свого розколу на два окремих утворення, причому те, що на Сході, злилося б із Росією. Проблема відділення виникла й стосовно Криму. Третій ймовірний сценарій – Україна залишається неподільною, зберігаючи при цьому ознаки роздвоєння, свою незалежність і тісно співпрацює з Росією. Після завершення перехідного періоду місце серйозних питань ядерної зброї і військових сил, надовго займуть проблеми економіки, вирішенню яких сприятиме часткова спорідненість культур та тісні особисті зв'язки. Вважаємо, що цей сценарій геополітичного майбутнього України доволі системний, але не враховує всі геополітичні чинники, які дійсно впливають на власний геополітичний вибір України, зокрема важливість незалежності України для таких країн як Чехія, Угорщина, і, в першу чергу, Польща.

З.Бжезінський висловлює значно оптимістичнішу позицію щодо України, у порівнянні з С.Гантінгтоном. Він вважає, що незалежність України – подія великого міжнародного значення, яка по-новому визначає кордони Європи, має потенціал впливу на Росію як на національну державу. Реальна можливість, а не прогноз полягає у тому, що об'єднання Європи буде зазвичай соціально-економічним утворенням, при збереженні політичної розпорошеності Європи та її зверненості на саму себе, без чіткого стратегічного бачення цього світу. Тож, залучення Росії до тіснішої співпраці з Європою буде підмінене поверненням до традиційних імперських цілей, і негативно впливатиме на російську демократію та загрожуватиме національній незалежності вільних, але все ж вразливих сусідів Росії [1, с.70-73; 2; 3]. У такому контексті очевидно є потреба у тіснішому зв'язку між Америкою і розширеною Європою.

Українські вчені вивчали наступні геополітичні проблеми: віковий поділ української етнічної території між країнами-сусідами; переважання думки, що саме Україна, в якій виникла Київська Русь – колицка східних слов'ян; перманентні пошуки порозуміння з сусідами, прагнення співіснувати з ними на рівних тощо. У середині XX ст. В.Старосольський писав, що: „У старі часи це набувало конкретної форми виразу: „Москва чи Варшава”, як це існувало в XVI столітті. Зараз це вибір – „Схід чи Захід” ...?” [19, с.55]. Ці завжди актуальні для України проблеми, а надто на початку XX ст., вивчали М.Грушевський, В.Винниченко, В.Липинський, Д.Донцов, С.Рудницький, Ю.Липа, І.Лисяк-Рудницький, Р.Лащенко, С.Шелухін і утвердили слов'янофільську [7; 20; 22], чорноморсько-балканську [12; 13, с.74-75], центрально- і західноєвропейську, чорноморсько-балтійську та „східно-західної рівно-

ваги” концепції. Тож, історія геополітичних вчень свідчить про ґрунтовну актуальність проблеми.

Етимологічно термін „геополітика” складається з двох грецьких слів: *geo* – земля, *politikos* – все, що пов’язане з місцем: держава, громадянин тощо [11, с.90]. Геополітика розглядає державу в динаміці – як живу істоту. Такий підхід запропонував німецький теоретик Ф. Ратцель. Геополітика вивчає державу головним чином у її ставленні до оточення, передусім до простору, а метою є вирішення проблем, що виникають із просторових відносин. [30, с.50]. Згідно з М. Нартовим геополітика – наука, система знань про контроль над простором [16, с.320-321], а О. Дугін вважає геополітику насамперед ідеологією – це світогляд влади, наука про владу і для влади. Тільки з наближенням до соціальної верхівки людина відкриває значення геополітики, тоді як до цього вона сприймалась як абстракція [9, с.97-99]. Відомий російський політолог К.Плешаков, вважає, що геополітика може бути визначена як „не просто об’єктивна залежність тієї чи іншої нації від її географічного положення, а об’єктивна залежність суб’єкта міжнародних відносин від сукупності матеріальних факторів, які дозволяють цьому суб’єкту здійснювати контроль над простором” [17, с.32]. Вважаємо, що найбільш влучне визначення геополітики дав К.Хаусхофер: геополітика це географічний розум держави. Тож, геополітика вивчає весь спектр зовнішньополітичних відносин, адже кожне політичне рішення має просторовий вираз. Актуальною є теза Н.Спайкмена: „Географія є найфундаментальнішим фактором у зовнішній політиці держав, тому що цей фактор постійний. Міністри приходять і йдуть геть, вмирають навіть диктатури, але гірські хребти залишаються непорушними” [29, с.77].

Об’єктом геополітичного дослідження є, з однієї сторони – географічний простір, а з іншої – сукупність зовнішньополітичних відносин, міжнародна система, міжнародні відносини в усіх їхніх формах та проявах. Разом з тим самі міжнародні відносини важко повністю відокремити від інших соціальних явищ, що доволі ускладнює загальний геополітичний аналіз. Як бачимо, вже у визначенні об’єкту дослідження наголошується на пограничності геополітики.

Важливими є закони, категорії та функції геополітики. Головним законом, який найбільше привертає увагу дослідників цієї науки, на думку провідних фахівців, є закон фундаментального дуалізму, що виявляється в географічному устрої планети і в історичній типології цивілізацій. Практично всі дослідники вважали, що цей дуалізм виражається у зіставленні сухопутної (телурократії) і морської (таласократії) могутності. Перше виявляється у вигляді військово-авторитарної цивілізації (Стародавня Спарта, Стародавній Рим), друге – торгової цивілізації (Стародавні Афіни і Карфаген).

Сухопутна могутність, або телурократія, характеризується чітко позначеними межами, фіксованим простором, способами життєдіяльності населення,

стійкістю його якісних орієнтацій: осілість, обмеженість у виборі місця праці, консерватизм, суворі етичні або юридичні норми і закони, яким підкоряються всі індивіди, групи людей, племена, народи, країни, імперії.

Морська могутність, чи таласократія, на думку А. Мехена, – абсолютно протилежний тип цивілізації. Таласократія, чи торгова цивілізація, динамічна і сприйнятлива до технічного прогресу, їй властивий дух індивідуалізму, наживи, підприємництва. Ці якості індивіда чи групи зумовлює море, що вимагає типу особи, яка може вижити в екстремальних умовах. Похідним від основного закону геополітики, тобто дуалізму таласократії і телурократії, є закон синтезу суші і моря – „берегова зона”. „Берегова зона”, чи *Rimland*, – фрагмент таласократії чи телурократії. Вплив моря зумовлює в „береговій зоні” активніший розвиток, ніж на суші, тож, вона складне і культурніше утворення. *Rimland* нагадує одночасно, як вважає О. Дугін, „острів і корабель”, а з іншого – „імперію і будинок”. *Rimland* – „складна реальність, що має самостійну логіку і величезною мірою впливає і на таласократію, і на телурократію” [6, с.22].

З початку ХХІ ст. проблематики геополітики розширилась, розробляється її категоріальний апарат. До категорій геополітики входять: геополітична модель світу, геополітичний простір, геополітичне поле, геополітичний регіон, геополітична лінія, геополітичне суперництво, геостратегія, кордони, національна безпека держави, національний інтерес, національна могутність, експансія тощо. Найважливішим у геополітиці є поняття „геополітичного положення” (ГПП), яке акумулює і синтезує весь спектр об’єктивно існуючого географічного простору, що визначають просторово-географічну орієнтацію держави. ГПП – інструмент і кінцевий результат геополітичного аналізу, адже вивчає географічне поширення сукупності вагомих детермінант зовнішньої політики; детермінує зовнішньополітичний вираз національних інтересів – зовнішню політику. Ігнорування його особливостей веде до поразок на світовій арені. Виходячи з природи і ознак детермінант, які зумовлюють зовнішню політику, ГПП складається з двох компонентів – статичного і динамічного.

У контексті наведених постулатів можна стверджувати, що географічне положення завжди детермінує зовнішню політику держави. Так, для Великобританії протока Ла-Манш – фактор, який визначав не лише британську політику „блискучої ізоляції” і „балансу сил”, а й фактор, з яким рахувалися Ю.Цезар, В.Завойовник, Філіп II, Наполеон, А.Гітлер тощо. Цей фактор діє і нині, що показує аналіз британської політики стосовно європейської інтеграції. Іншим прикладом є США „ізольована” двома океанами, що сприяло активній акумуляції сили на континенті. При виході на світову арену це гарантувало їй місце глобальної суперпотуги, з великим розміром території, який завжди значимий у міжнародних взаєминах.

Особливо ця роль посилилася в добу ядерної зброї, коли розмір території став важливим з військово-стратегічного погляду, надаючи великим державам можливість розташовувати промислові центри подалі один від одного. Звідси США, Росія, Китай мають стратегічну перевагу над Великобританією чи Францією. Водночас простір – не абсолютний силовий вимір (Іспанія та Португалія в імперський період), а визначальний лише у поєднанні з іншими силовими вимірами.

Важливим є аналіз форми державної території, з мережею внутрішніх комунікацій, доступністю столиці й інших центрів для периферії, вразливістю території щодо зовнішньої інвазії. Виділяють острівні, півострівні, подовжені з анклавом, компактні з анклавами, з „коридорами” форми державної території. ГПП за рівнями має макро-ГПП (частина світу, положення щодо світових центрів сили, тобто глобальний рівень); мезо-ГПП (положення країни у регіоні, сусідство різного порядку, відносно „гарячих точок”, тобто регіональний рівень); мікро-ГПП (вигідність для держави положення окремих ділянок кордону). Отже, ГПП розглядають на трьох рівнях (макро-, мезо-, мікро-), може ранжуватися за важливістю в міжнародній системі (активне, важливе, пасивне).

Отже, геополітика – міждисциплінарна сфера знань, яка зосереджує основну увагу на просторовому аспекті міжнародної системи: використовує методологію політичних наук, географії, філософії, воєнних наук, економіки, соціології, психології тощо; виявляє місце держави у міжнародній системі; сприяє реалізації національних інтересів і формуванню концепції національної безпеки. Геополітика – теоретична і прикладна дисципліна – це сфера діяльності і наука, що вивчає закономірності і рушійні сили розвитку політичних відносин країн і регіонів з урахуванням усіх видів земного простору (континентального, регіонального), положення країн, впливу на цю діяльність морських, повітряно-космічних, демографічних, інформаційних, оборонних, духовно-етичних, соціально-економічних, комунікаційних чинників [6, с.15-22].

Сучасне геополітичне становище змушує Україну виробляти у зовнішній регіональній політиці правила поведінки, адекватні ситуації в світі і водночас відповідні її власним національним інтересам, геополітичному і геостратегічному положенню в регіональній і глобальній міжнародній системі. Ці обставини вимагають від лідерів держави активності у зовнішній політиці і поступового виходу зі статусу „розмінної карти” у політичній грі наддержав. Незалежність України зумовлює гостру потребу геополітичних досліджень, з залученням сучасних теоретико-методологічних засад геополітики. Враховуючи особливості сучасної міжнародної системи, геополітичне положення України, вони

сприяли б реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики нашої держави.

Джерела та література:

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. – Львів – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2000. – 236 с.; 2. Бжезінський З. Вирішальна роль України на пострадянському просторі // Політика і час. – 1997. – № 9. – С. 13-18; 3. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті. – К.: Видавничий дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 102 с.; 4. Гаджиев К. Геополітика. – М.: Международные отношения, 1997. – 383 с.; 5. Гантігтон С. Протистояння цивілізацій. – Львів: Кальварія, 2006. – 472 с.; 6. Геополітика. Військово-політичні аспекти: Навчальний посібник. – Львів: ЛІСВ, 2008. – 343 с.; 7. Грушевський М. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей. – К.: Слово, 2003. – 616 с.; 8. Гумплович Л. Общее учение об государстве. – Ленинград, 1950. – 516 с.; 9. Дугин А. Основы геополитики и геополитическое будущее России. – М.: Аркогея, 1999. – С. 97-99; 10. Кудряченко А., Рудич Ф., Храмов В. Геополітика. – К.: МАУП, 2004. – 293 с.; 11. Кухта Б., Романюк А., Старецька Л., Угрин Л., Краківський О. Політична наука. Словник і категорії, поняття і терміни. – Львів: Кальварія, 2003. – 500 с.; 12. Липа Ю. Призначення України. – Львів: Просвіта, 1992. – 270 с.; 13. Липа Ю. Чорноморська доктрина. – Одеса, 1992. – 230 с.; 14. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин. – Львів, 2002. – 391 с.; 15. Мэхен А.Т. Влияние морской силы на историю: 1660 – 1783. – М. – СПб: АСТ Terra Fantastica, 2002. – 196 с.; 16. Нартов Н. Геополітика. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 359 с.; 17. Плешаков К. Компоненты геополитического мышления // Международная жизнь. – 1994. – № 10. – С. 32-39; 18. Політологія: Підручник / заг. ред. В.С.Смолянюка. – Вінниця: Нова книга, 2002, – 446 с.; 19. Старосольський В. Теорія нації. – Нью-Йорк – Київ, 1998. – 153 с.; 20. Томашевський С. Під колесами історії: Нариси і статті. – Берлін: Бібліотека українського слова, 1922. – 415 с.; 21. Челлен Р. Держава як форма життя. – Варшава, 1916. – 359 с.; 22. Шелухін С. В справах міжнародних // Нова Рада. – 1917. – 6 грудня.; 23. Cohen B. Geography and Politics in a World Devided. – New York: Oxford University Press, 1973. – 210 p.; 24. De Seversky A. Air Power: key to survival. – New York : Simon & Schuster, 1950. – 376 p.; 25. Gray C. The Geopolitics of Super Power. – Lexington: The University Press of Kentucky, 1988. – 274 p.; 26. Haushofer K. Geopolitik der Pan-Ideen. – Berlin: Zentral-Verlag, 1931. – 217 s.; 27. Mackinder J. The Geographical Pivot of History // The Geographical Journal. – 1934. – № 4(23). – p.421-444; 28. Slessor J. Strategy for the West. – New York: Morrow, 1954. – 347 p.; 29. Spykman N. Americas' Strategy in World Politics. – Handem, 1942. – P.77; 30. Ratzel F. Antropogeographie. 1. Teil: Grundzüge der Anwendung der Erdkunde auf die Geschichte. – Stuttgart: Engelhorn, 1882. – 197 s.; 31. Vidal de la Blanche P. La Geographie Humaine. – P.: A.Colin, 1921. – 306 p.

Petro Chernyk

**Geopolitics as a Tool
of the State Foreign Policy Activity Analysis**

The sources of geopolitics as a special sphere of international relations are analyzed in the article. There was made a short historical look on development of geopolitical learning and concepts. There were views of home and foreign researches about geopolitical position of Ukraine.

A possible scenario of geopolitical situation development round our country was modeled. Special attention was paid to the importance of taking into consideration geopolitical analysis in the process of taking decisions on organizing foreign policy of the state.

Key words: international relations theory, geopolitical concepts, geopolitical analysis, geopolitical location, functions of geopolitics.